

Vargha Gyula dédapámról...

Amikor megkaptam a felkérést Támadiné Bánszegi Katalin kolléganőmtől, hogy írjak dédapámról olyat, amely őt jellemzi, s eddig csak családi körben volt ismert, könnyűnek látszott a feladat.

Aztán teltek a napok és rájöttem, nem is könnyű feladatot vállaltam el. Hiszen, ha „leg”-ekben írok róla, mint ahogy tenném, elfogultság lenne a vád. Pedig nem az, hiszen a vele egy történelmi korban élők is, kik nem közeli rokonok voltak, adóztak az ő szellemi és emberi nagyságának egyaránt.

„Hódolok a tiszta életű, nagy állású, s legfőképpen a poétaságában kifejezett előkelőségű és maradandó Vargha Gyulának. Bocsásson meg, hogy ezt meg kellett írnom s hálásan köszöntöm. Legtisztelőbb híve Ady Endre” 1916. márc.12.

Valóban, dédapám tiszta lelkű, becsületes, mély érzésű jellem volt, ami párosult egy végtelen alázattal és a másik ember maximális tiszteletével.

Csodás ész, lélek és tudás, valamint kitartó szorgalom jellemezte őt.

A természet szeretete, továbbá részvét a szenvedők iránt, akár ember, akár más teremtmény.

Rozsvirágzaskor (részlet)

Napfény nevet, tavaszi szél susog,
Virágzanak javában a rozsok;
A rozsvirág felpattanó porát
Felhőkben hajtja a szellő tovább.

Felém a légben illat lengedez.
Virágillatnak gyenge volna ez,
Az új kenyér szülemelő lelke tán,
Mely itt leng a tavasz fuvallatán.

A sík határt, legszélső széleig,
Ákác-sorok szagatják és szelik;
A kis levél, bár már alig fakadt,
Enyhíti már a barna ágakat.

Az alábbiakban egy-két részletet idézek Vargha András másod-unokatestvérem író édesapja, „Költő a homokon” című, nagyapjáról írt tanulmányából.

Így ír a természetszeretetről, amely Vargha Gyulánál a Gödöllő dombságon kezdődött.

Ott ismerte és szerette meg a természetet, ott ébredt fel benne az a furcsa érzés, amely aztán egész költészetét végigkísérte: neki valami megmagyarázhatatlan, bensőséges köze van éghez és földhöz, csillagokhoz és felhőkhöz, vizekhez, madarakhoz, fákhoz, virágokhoz, az egész mindenséghez. Rajongó természetimádat volt ez? Nem, sokkal inkább ösztönös befogadókészség és azonosulási vágy.

Magános szemlélődésre és vele járó töprengésre, úgy látszik, bőven nyílt alkalma gyermekkorában, az érlelődés éveiben. Már java korban voltak a szülei, teli a gazdálkodás és egyéb teendők ezernyi gondjával, mikor ő megszületett.

Mikor tanulmányai során Pestre került, soha nem múló vággal gondolt a vidéki tájra.

Később is mikor a Statisztikai Hivatalhoz került és már megvolt az Üllő melletti családi birtok, Löbpusztán, oda vágyott, ahol boldogan élhetett volna költői hivatásának, hiszen szíve és lelke a költészethez vonzódott.

De szilárd, kötelességtudó jelleme és erkölcsi tartása arra sarkallta, hogy a megélhetést jelentő statisztikai pályán maradjon és ott is maradandót alkosson, tehetségének maximumát nyújtsa. Ez által európai színvonalra emelte a Hivatal rangját. Ennek bizonyítékai azok a statisztikai-közgazdasági tanulmányok és értekezések, amelyek a Hivatal könyvtárának becses, archív darabjai. E kutatások révén válik szaktekintélyé és akadémiai tagságát is ezen a révén nyeri el.

Szerénységét jellemzi, hogy mikor kinevezték a Hivatal első emberének és felajánlották a Hivatal főépületének első emeletén található reprezentatív lakást, ő nem fogadta el és beírta a szerényebb Bimbó úti magán lakással, amit természetesen ő fizetett.

A régi urakról szívesen hangoztatott „úri gög” sem volt az ő tulajdonsága.

„úri gög sohasem mocorgott benne. Patriarchálisan nyájas volt inkább az "alsó népréteghez", például később a löbi birtok cselédeihez, akiknek a gyerekei gyakran naphosszat együtt játszottak az ő unokáival. A munkát becsülte, nem a rangot, sőt meg is vetette az urizálókat. Ő maga is rengeteget dolgozott világéletében, hisz egyszerre volt államhivatalnok, szakíró, szépirodalmár és gazdálkodó (bár ez utóbbiban jó ideig csak szüleinek igyekezett segíteni).”

A Statisztikai Hivatal igazgatójaként is arra törekedett, hogy a magyar nemzetet segítse. Ez úgy nyilvánult meg, hogy ha több jelentkező volt valamelyik altiszti állásra, akkor azt az embert választotta, amelyiknek több gyereke volt.

Az 1960-as években, nagynéném, néhány unokatestvérével együtt elment Löbpusztára, hogy megnézzék a régi birtokot, amelyet dédapám halála után, nem értvén a gazdálkodáshoz, 1930-ban, testvérei eladtak. A birtok egy Kis Hubert nevű emberhez került, így nagynéném e név alapján próbálta megtalálni. De amikor egy ottani idős embert megszólított, és az megtudta mi járatban vannak a hölgyek, nagy örömmel és boldogsággal sóhajtott fel: „Ó a drága Vargha méltóságos úr...” Az idős paraszt ember egyike volt azoknak, akik a birtokon dolgoztak annak idején. Több más ott dolgozóval együtt szerették, becsülték gazdájukat. A cselédség körében tudták, hogy senki sem tud olyan gyorsan kalapot emelni kenyéradó gazdájuk előtt, hogy az meg ne előzze őket a köszönésben.

A példás családi élete és tiszta érzése, szeretett felesége és szellemi társa mellett.

1879 júniusában már arról számolt be szüleinek: "Életem fölött eldőlt a kocka, s legfőbb nyerőszám kápráztatja el boldog szemeimet." A "nyerőszám" Szász Póla volt, Szász Károly 15 éves lánya. 1882-ben volt az esküvőjük, amely egy hosszú és boldog házasságban teljesedett be.

Szász Póla nagyon művelt, okos, több nyelvet beszélő, mélyen vallásos református asszony volt, aki annak idején bibliaórákat is tartott a Keleti Károly u. 33-ban lévő lakásban.

Sokszor támasza volt férjének, hiszen biztató szavára gyakorta szükség volt, mert dédapám, mint ahogy ezt versei is híven tükrözik, igen érzékeny lélek lévén, sokszor pesszimista volt. Szinte látnoki képességgel látta drága nemzetének örvénybe rohanó sorsát és próbált minél nagyobb erővel megálljt kiáltani.

Mélység fölött (részlet)

Lelkem letarolt táj,
Madár se dalol már,
S az álmok, a hajnali fénybe' kelők,
Mind, mind tova szálltak;
Szakadnak a szálak,
Amelyek a léthez kapcsoltak előbb.

Megtörték a gondok,
Töprengve szorongok,
A hit, bizalom, s a remény oda már;
Vén szívem erőtlen,
A ködben előttem
Árnyalakok kétes, baljós hada jár.

Jövőbe látás (részlet)

Ha baj közelg, előre érzem,
Pedig de jönnek a bajok
Sebem sincs, már előre vérzem,
Egyszerre száz seb is sajog.

Gyötörve, tépve szívet, elmét,
Gondok kerengnek szüntelen,
A mult, jelen s jövő keservét
Egyszerre s folyvást szenvedem.

...

Ugy bánt a mult, hogy ami történt
Máshíthatatlan végezet;
Bánt a jövő, az éhes örvényt
Hogy elkerülni nem lehet.

Töprengék én tíz hosszú század
Tengernyi gyötrelmén, baján,
S látom a bűn sodorta szálat
Nőni a végzet orsaján.

Óh nemzetem, bűn és botorság
Bénítja folyvást hős kezed...
S el tudja-e kerülni sorsát,
Ki úgy és annyit vétkezett?!

(1917.)

Nehéz, tartalmas, nagy ívű életének minden egyes részletét megemlíteni. Aki igazán tisztelte és odaadó híveként rajongott érte, az elsőszülött fia, Zoltán volt (az én nagyapám) aki az 1950-es évek közepén megírta hőn szeretetett édesapjának ezer oldalas életrajzát. Ennek szépen kidolgozott, képekkel illusztrált változatával örvendeztetett meg Trembeczki Sándor, kedves rokon unokaöcsém.

Az ebből való sűrű idézetek pontosan rámutatnak Vargha Gyula emberi nagyságára, de e behatárolt pár oldal nem teszi lehetővé, hogy ebből még részletesen tudjak idézni.

Így is öröm volt, hogy írhattam róla.

Tudom, a világ nagy és a történelem sok értékes embert adott az emberiségnek, de Vargha Gyula kiválóságáról elismerően szólni, nem csak annak köszönhető, hogy ő a dédapám volt. S, hogy ez valóban így van, azt köszönöm azon kollegáimnak, akik lehetőséget biztosítottak arra, hogy a Hivatal egyik volt elnökéről megemlékezhessek.

Zárszóként egy versét írom le, amit nagyon sokszor hallottam a családban idézni.

Születésem napján

Ki leörölt hetven évet,
Sokat az már nem remélhet.
A szíves szó, kézszerítés,
Jókíváнат, bátorítás
Nem szól már, csak búcsuzóra,
Menni kell, ha itt az óra.

Leborult a téli este,
Maradnánk még örömet, de
Nyugtalanok künn a lovak,
Kaparják a jeges havat;
Hogy' maradna hát a vendég?
Bár marasztják: "jaj, ne menj még."

Jól esik, hogy meg nem unták,
De fölvette már a bundát,
Ott kezet fog, itt ölelget,
S a Rákóczi hangja mellett
Beleül a deszka-szánba
S indul a vak éjszakába.

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket.
Czege Attila

Budapest, 2010. szeptember 1.